

І. М. Дашко,  
к. е. н., доцент кафедри обліку та менеджменту,  
Криворізький факультет Запорізького національного університету  
ORCID ID: 0000-0001-5784-4237

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.108

## ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

I. Dashko,  
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of accounting and management,  
Zaporizhzhya National University, Faculty of ZNU in Kryvyi Rih

### RESEARCH OF BASIC METHODS OF ESTIMATING COMPETITIVENESS LEVEL OF ENTERPRISES

*Статтю присвячено питанням основних методів оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Надано сутність конкурентоспроможності підприємства. Проаналізовано літературні джерела щодо методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Розглянуто основні методичні підходи для оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств. Здійснено спробу їх систематизувати. Наведено порівняльний аналіз методів оцінювання конкурентоспроможності підприємств, визначено їх переваги, хиби та можливості застосування. Надано характеристику найбільшим групам методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Узагальнено класифікацію методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Досліджено класифікацію методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Обґрунтовано загальні підходи щодо оцінки конкурентоспроможності підприємства: структурний (рішення щодо дотримання тієї чи іншої позиції на ринку підприємство приймаються, виходячи із рівня монополізації галузі) та функціональний (сутність яких полягає у визначенні співвідношення витрат, цін, завантаження виробничих потужностей, обсягів випуску продукції, норм прибутку тощо). Однак функціональний підхід не дає змогу врахувати такі характеристики конкурентоспроможності підприємства, як імідж та потенціал підприємства.*

*This article is devoted to the questions of the basic methods of assessing the level of competitiveness of an enterprise. The essence of enterprise competitiveness is given. Literary sources on methods of estimation of competitiveness of the enterprise are analyzed. The main methodological approaches for assessing the level of competitiveness of enterprises are considered, an attempt is made to systematize them. The comparative analysis of methods of assessing the competitiveness of enterprises is given, their advantages, disadvantages and possibilities of application are determined. The characteristic is given to the largest groups of methods of estimation of competitiveness of the enterprise. Generalized classification of methods for assessing the competitiveness of the enterprise. Five major groups of competitiveness assessment methods were identified by typing and summarizing the scientific literature. The competitiveness of the enterprise is estimated, which means calculations of a set of indicators characterizing various aspects of the enterprise activity and the state of the market environment, their level and interpretation of the obtained results. The structural division of methods of estimation of competitiveness of the enterprise offered by scientists is poured. The classification of methods of assessing the competitiveness of an enterprise is investigated, which shows that, from the sign of classification, the same method can belong to different groups. The general approaches to assessing the competitiveness of the enterprise are substantiated: structural — decisions on adherence to a particular position on the market are made based on the level of industry monopolization and functional — the essence of which is to determine the ratio of costs, prices, capacity utilization, production output, production rates etc, however, the functional approach does not allow to take into account such characteristics of enterprise competitiveness as the image and potential of the enterprise.*

*Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, методи, оцінка, класифікація, показники, прибуток, економіка, продукція.*

*Key words: competitiveness, enterprise, methods, estimation, classification, indicators, profit, economy, production.*

#### ВСТУП

За сучасних умов господарювання конкуренція набуває все більшого виявлення, спонукаючи підприємства різної форми власності шукати нові підходи до формування стратегій їхнього розвитку, тому можливість виживання підприємств в умовах постійної конкурентної боротьби залежить від їх конкурентоздатності.

Питання вивчення конкурентоспроможності підприємства є важливим та актуальним для економіки країни загалом, так і підприємств-виробників, зокрема.

У ринкових умовах висока конкурентоспроможність суб'єктів господарювання є запорукою отримання високого і стабільного прибутку.

Ефективність функціонування підприємств, а саме: його здатність відповідати високим вимогам ринку, якості задоволення споживчого попиту та ресурсний потенціал є основними факторами, що визначають конкурентоспроможність підприємства на ринку. За таких умов і є актуальним дослідження основних методів оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств.

Таблиця 1. Класифікація методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства

Ознака класифікації	Група методів	Методи
1	2	3
За способом оцінювання	Кількісні	Диференційований метод, інтегральний метод, метод різниць, метод балів
	Якісні	SWOT-аналіз, метод експертних оцінок, евристичні методи
За формою представлення результатів	Матричні	Матриця БКГ, матриця Мак Кінсі, матриця Shell/DPM, метод PIMS, матриця Ансоффа
	Індексні (аналітичні)	Інтегральні методи, метод конкурентних переваг, теорія ефективної конкуренції, конкурентоспроможність продукції
	Графічні	Радіальна діаграма, багатокутник конкурентоспроможності, метод профілів
За показниками і змінними, що використовують під час аналізу	Методи, що характеризують ринкові позиції	Модель БКГ, метод Мак Кінсі, модель Shell/DPM, метод PIMS, модель Портера
	Методи, що характеризують рівень менеджменту	Метод LOTS, метод експертної оцінки, ситуаційний аналіз, карти стратегічних груп, бенчмаркінг
	Методи, що характеризують фінансово-економічну діяльність	Методи фінансово-економічного аналізу, методи прогнозування фінансового стану
За ступенем охоплення аспектів функціонування підприємства	Спеціальні	Конкурентоспроможність продукції, матричні методи
	Комплексні	Індексні, інтегральні методи, метод балів
За рівнем ухвалення рішення	Стратегічні	Модель БКГ, метод Мак Кінсі, модель Shell/DPM тощо
	Тактичні	Інтегральні методи, аналіз конкурентних переваг, теорія ефективної конкуренції, конкурентоспроможність продукції, самооцінка

Джерело: [3].

Серед зарубіжних і вітчизняних учених вагомий внесок у розвиток теорії конкурентоспроможності та методології її оцінювання зробили М. Портер, І. Ансофф, І. Максимова, Р. Фатхутдинов, І. Должанський, Ю. Іванов, І. Герчикова, А. Мазаракі, О. Драган, Т. Загорна, Н. Тарнавська та ін.

### МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження і аналіз основних методів оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства.

### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Під конкурентоспроможністю підприємства розуміють рівень його компетенції щодо інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту, навичок і знань персоналу, що виражено в таких результатуючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність та ін. [1; 3]. Оцінити конкурентоспроможність підприємства означає здійснити розрахунки комплексу показників, що характеризують різні аспекти діяльності підприємства та стан ринкового середовища, оцінити їх рівень та інтерпретувати отримані результати.

Так, В.І. Сахно на основі аналізу літературних джерел виділяє такі найбільші групи методів оцінки конкурентоспроможності підприємства [6]:

- 1) методи, основані на теорії конкурентних переваг;
- 2) методи, засновані на теорії ефективної конкуренції;
- 3) методи, в основі яких лежить теорія якості товару;
- 4) матричні методи;
- 5) інтегральний метод.

О.Є. Сомова у своєму дослідженні [7] за результатами вивчення наукової літератури з метою типізації та

узагальнення пропонує виокремлювати п'ять основних груп методів оцінки конкурентоспроможності:

- 1) методи, що базуються на описі конкурентної боротьби;
- 2) методи, основані на узагальненні думок експертів;
- 3) методи оцінки конкурентоспроможності товару та конкурентоспроможності підприємства;
- 4) методи, засновані на розрахунку інтегрального коефіцієнта за фінансовими і техніко-економічними показниками;
- 5) методи оцінки конкурентоспроможності підприємства на основі аналізу рентабельності, грошових потоків і вартості бізнесу.

У роботі Л.М. Закревської [2] запропоновано структурний поділ методів оцінки конкурентоспроможності підприємства на такі групи: ті, що базуються на теорії рівноваги підприємства та галузі А. Маршалла і теорії факторів виробництва; засновані на теорії ефективної конкуренції, висуваної Дж.М. Кларком; ті, що ґрунтуються на взаємозв'язку рівня конкурентоспроможності підприємства із показниками якості продукції, що випускається; структурні — рішення щодо дотримання тієї чи іншої позиції на ринку підприємство приймає, виходячи із рівня монополізації галузі; функціональні, сутність яких полягає у визначенні співвідношення витрат,

цін, завантаження виробничих потужностей, обсягів випуску продукції, норм прибутку тощо; оцінка конкурентоспроможності підприємства за характеристиками якості продукції ("метод профілів"); матричні методи оцінки конкурентоспроможності підприємств [8].

Оцінка розвитку підприємства з точки зору оцінки конкурентоспроможності підприємства здійснюється відповідно до найбільш загальних підходів — структурного та функціонального.

В основі структурного підходу до оцінки конкурентоспроможності підприємства лежить аналіз його позиції на ринку з урахування рівня монополізації галузі, тобто концентрації виробництва і капіталу, наявності вхідних бар'єрів для нових підприємств, що вступають до галузевого ринку, ступеня диференціації продукції, можливості технологічних нововведень та економії на масштабах виробництва.

Функціональний підхід полягає у визначенні конкурентоспроможності підприємства за показниками ефективності виробництва, фінансового стану, збуту та конкурентоспроможності товару. Перевагою функціонального підходу є використання тих груп показників, які дають змогу більш об'єктивно оцінити найважливіші сфери діяльності підприємства, зокрема фінансово-господарську діяльність підприємства (продуктивність праці та фондовіддача, показники ліквідності та платоспроможності підприємства, рентабельності продажу тощо), та визначити його місце на галузевому ринку. Однак цей підхід не дає змогу врахувати такі характеристики конкурентоспроможності підприємства, як імідж та потенціал підприємства. Крім того, для оцінки конкурентоспроможності підприємства з аналізом ступеня стійкості положення підприємства на галузевому ринку, спроможності виробляти продукцію, що користується попитом, використовуються окремі кількісні показники: відношення прибутку до загальної вартості продажу (підвищення цього показника свідчить про підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства); співвідношення загальної вартості

продажу та вартості нереалізованої продукції, що свідчить про зміну попиту на продукцію підприємства і, відповідно, його конкурентоспроможності; відношення загальної вартості продажу до вартості матеріальних виробничих запасів, що показує зміну обігу запасів внаслідок зміни попиту на продукцію та запасів сировини [9].

Узагальнивши результати наукових досліджень із цього питання, можна систематизувати методики діагностики й оцінювання конкурентоспроможності підприємства (табл. 1).

Наведена класифікація методів показує, що, залежно від ознаки класифікації, один і той самий метод може належати до різних груп. До прикладу, матриця Бостонської консалтингової групи (БКГ) є матричним методом за формою подання результатів. Водночас, за показниками (змінними) аналізу, вона характеризує ринкові позиції підприємства, а за рівнем ухвалення рішення належить до групи стратегічних методів. Отже, на практиці методи є взаємопов'язаними, одночасно використовуючи декілька підходів.

Якісні методи оцінювання здебільшого мають низький ступінь математичної формалізації, їм властива трудомісткість реалізації та дискретність оцінки. Вони не дають можливості використовувати оцінку конкурентоспроможності підприємства в процесі аналізу та визначення пріоритетних напрямів посилення конкурентних позицій на ринку. Кількісні методи дають змогу оцінювати реальні шанси суб'єкта господарювання у конкурентній боротьбі за привабливі стратегічні зони господарювання та приймати виважені, з тактичного та стратегічного погляду, управлінські рішення [5]. Спеціальні методи оцінки — це методи, що дозволяють оцінити конкурентоспроможність підприємства за окремими аспектами його діяльності — виробничим, інноваційним, маркетинговим, фінансовим тощо. Комплексні методи базуються на комплексному підході до оцінки конкурентоспроможності підприємства [10]. Крім загальної класифікації існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємства, науковці виокремлюють певні групи методик, пропонуючи виділяти від 5 до 9 основних груп.

Так, А.А. Костюк [4] пропонує поділяти методи оцінки конкурентоспроможності підприємства на 5 груп:

- 1) методи оцінки конкурентоспроможності підприємства за ринковою часткою,
- 2) матричні методи,
- 3) методи, засновані на теорії ефективної конкуренції,
- 4) методи, засновані на теорії якості товару,
- 5) інтегральні методи.

Таким чином, кожен з цих методів має як свої переваги, так і недоліки, а тому досить часто необхідним є застосування системи методів для більш повної оцінки конкурентоспроможності того чи іншого підприємства з урахуванням особливостей його господарської діяльності.

## ВИСНОВКИ

Отже, питання оцінювання конкурентоспроможності підприємства потребують насправді ґрунтовного вивчення. Досліджені методи поодинокі не задовольняють вимог українських підприємств, оскільки залишається невирішеним питання вибору універсального показника та факторів конкурентоспроможності, що визначають його рівень. Вибір методу або методів є індивідуальним для кожного підприємства і його визначають завдання, які йому потрібно вирішити (діагностика стану підприємства, вибір стратегії та ін.), рівень ухвалення рішення та фактори конкурентного середовища. Оцінка конкурентоспроможності підприємства повинна базуватися на комплексному, багатовимірному підході і враховувати як внутрішнє, так і зовнішнє середовище, рівень фінансової стійкості підприємства і реальне становище підприємств-конкурентів.

## Література:

1. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: моногр. Київ: ДАККіМ. 2006. 144 с.

2. Закревська А.М. Оцінка та підвищення конкурентоспроможності підприємств кондитерської промисловості України: дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / А.М. Закревська. Київ. 2005. 211 с.

3. Кваско А.В. Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Наукові записки. № 1 (54), 2017. С. 111—118.

4. Костюк А.А. Теоретичні та методичні засади оцінки конкурентоспроможності. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. (Економічні науки). 2012. Вип. 2. С. 22—30.

5. Рибницький Д.О., Городня Т. А. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.9. С. 227—230.

6. Сахно І. В. Аналіз основних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки). 2012. № 2, Ч. 2. С. 385—390.

7. Сомова О.Є. Вартісна оцінка рівня конкурентоспроможності підприємств машинобудування: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / Сомова Оксана Євгенівна; ПВНЗ Європейський ун-т. К., 2008. 19 с., включаючи обкл.: іл., табл. Бібліогр.: С. 17—19.

8. Тарнавська Н.П., Пушкар Р. М. Менеджмент: теорія та практика. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. 366 с.

9. Швед Т.В., Біла І.С. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. Економіка і суспільство. (Економіка та управління підприємствами). Випуск 8. 2017. С. 405—410.

10. Яцура В.В., Замроз М.В. Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності підприємств. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2011. № 2. URL: [http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Vviem/2011\\_2/18.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vviem/2011_2/18.pdf)

## References:

1. Drahan, O. I. (2006), *Upravlinnya konkurentospro-mozhnistyu pidpryyemstv: teoretichni aspekty* [Management of enterprise competitiveness: theoretical aspects], DAKKIM, Kyiv, Ukraine.

2. Zakrevska, L. M. (2005), "Assessment and increasing the competitiveness of enterprises confectionery industry in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Natsionalnyi universytet kharchovykh tekhnologii, Kyiv, Ukraine.

3. Kvasko, A. V. (2017), "Analysis of methods of assessment of enterprise competitiveness", *Naukovi zapysky*, vol. 1 (54), pp. 111—118.

4. Kostyuk, L. A. (2012), "Theoretical and methodical foundations for competitiveness assessment", *Zbirnyk naukovykh prats Tavriyskogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universytetu*, vol. 2, pp. 22—30.

5. Rybnytskyi, D. O. (2010), "Current approaches to evaluation competitiveness of enterprise", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 20.9, 227—230.

6. Sakhno, I. V. (2012), "Analysis of key methodological approaches to the assessment of the competitiveness of enterprises", *Zbirnyk naukovykh prats Tavriyskogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universytetu*, vol. 2, pp. 385—90.

7. Somova, O. Ye. (2008), "Valuation of the competitiveness of mechanical engineering", Ph.D. Thesis, Economy, PVNZ Yevropeyskyi universytet, Kyiv, Ukraine.

8. Tarnavska, N. P. and Pushkar R. M. (2005), *Menedzhment: teoriia ta praktyka* [Management: theory and practice], Carte blanche, Ternopil, Ukraine.

9. Shved, T. V. and Bila I. S. (2017) "Assessment of enterprise competitiveness", *Ekonomika i suspilstvo. Ekonomika ta upravlinnja pidpruemstvami*, vol. 8, pp. 405—410.

10. Yatsura V. V. and Zamroz V. V. (2011), "Analysis of methods for assessing the competitiveness of the enterprises", *Visnyk Volynskogo instytutu ekonomiky ta menedgmentu. Zbirnyk naukovykh prats*, vol. 2, pp. 84—89.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2020 р.